

Nr 577.

Av herr Andersson i Malmö m. fl., i anledning av Kungl Maj:ts proposition, nr 140, angående anslag för budgetåret 1952/53 till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m.

I Kungl. Maj:ts proposition nr 140 angående anslag för budgetåret 1952/53 till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m. ha till behandling upptagits bl. a. frågor om utvidgning av den statliga gymnasieorganisationen och om statsbidrag till de kommunala gymnasierna.

I propositionen föreslås förstatligande av 6 av de 32 befintliga kommunala gymnasierna. Detta betecknas av departementschefen som en första etapp av en mera omfattande utbyggnad av den statliga gymnasieorganisationen. Samtidigt utgår emellertid departementschefen från att nya kommunala gymnasier skola få upprättas och att det normala bör vara att ett kommunalt stadium föregår upprättandet av ett statligt gymnasium.

Tidigare har det varit självklart, att gymnasieutbildningen är en statens angelägenhet. För den fördel, som ort, dit gymnasium förlagts, obestriddigen erhållit, har orten måst påtaga sig kostnaden för hållande av lokaler och på senare tider också inventarier åt gymnasiet, men därutöver har orten endast belastats med kostnad för bostad eller hyresersättning åt rektor och vaktmästare.

En viss återhållsamhet har dock alltid iakttagits, när det gällt inrättande av statliga gymnasier. Först sedan någorlunda visshet erhållits, att elevantalet kunde förväntas göra statens kostnader berättigade, ha nya sådana gymnasier tillkommit. Denna omständighet ledde till att på flera platser i landet anordnades gymnasier, som helt bekostades av kommuner. Först så småningom lämnades statsbidrag till dessa kommunala gymnasier. Att staten på nämnt sätt lämnade åt kommuner att i vissa fall påtaga sig den statliga uppgiften att sörja för gymnasieutbildning berodde sålunda ursprungligen på den mycket förklarliga önskan från statens sida att icke engagera sig för skolor, vilkas fortsatta existens var osäker.

Sedan de första kommunala gymnasierna tillkommo, ha emellertid förhållandena avsevärt förändrats, och numera är det väl knappast något kommunalt gymnasium, som har eller skäligen kan väntas få ett så litet elevantal, att man behöver befara, att det skall lida brist på lärjungar. Ökningen av elevantalet är för övrigt ingalunda begränsat till de kommunala gymnasierna, utan även de statliga ha erhållit ökat antal elever.

Flera orsaker ha lett till det ökade elevantalet, nämligen dels den stora nativitetsökningen under 1930—1940-talen, dels levnadsstandardförbättringen, som i förening med stipendiegivning m. m. medgivit allt flera för-

äldrar att kosta på sina barn gymnasieutbildning, dels ock det stigande behovet av högskoleutbildade män och kvinnor.

Inom ramen för de befintliga statliga gymnasierna har åtskilligt blivit gjort för att mottaga den ökade tillströmningen, men i fråga om upprättande av nya gymnasier ha kommunerna måst träda emellan för att giva de unga den utbildning, som det principiellt är statens uppgift att bereda dem.

I föreliggande proposition ansluter sig departementschefen till skolöverstyrelsens förslag, att ett kommunalt stadium normalt bör föregå upprättandet av ett statligt gymnasium. Detta är att slå fast en ny princip, eftersom det innebär, att till regel upphöjes, vad som tidigare betraktats som undantag. Det må dock medgivas, att undantaget under de två sista årtiondena tillämpats oftare än huvudregeln, men detta har framför allt berott på pågående skolutredningar.

En följd av denna nya princip blir, att man medvetet på kommunerna överför kostnader för en statlig uppgift. För de kommuner, som beröras, blir det nämligen under nuvarande förhållanden nära nog ett tvång att inrätta gymnasier, eftersom det är under de närmaste åren, som de stora årskullarna söka sig till gymnasierna. De svårigheter, som tillväxten av aspiranter på gymnasieplatser bereder, överlämnas följaktligen åt de kommuner, där den statliga gymnasieverksamheten är otillräcklig, att söka komma till rätta med. Bördan att ordna kommunala gymnasier kommer förden skull att bli mycket ojämnt fördelad.

Att den återhållsamhet, som departementschefen visar, bottnar i det statsfinansiella läget är uppenbart. Men de stora årskullarna pretendera på att erhålla sin utbildning just de närmaste åren. Utbildningen kan ej anstå till dess en förbättring inträtt i det statsfinansiella läget. Om det statsfinansiella läget bjuder till återhållsamhet, så gäller alldeles detsamma för det kommunalfinansiella. För kommunerna är en återhållsamhet med utgifterna mången gång en ännu hårdare nödvändighet än för staten. Följden kan också bli, att endast kommuner med stort skatteunderlag mäktat lösa uppgiften att inrätta egna gymnasier, under det att de mindre bärkraftiga kommunerna måste se sin ungdom stå utan tillgång till gymnasium, en omständighet som starkt talar för att staten helt och från början påtager sig ansvaret för denna utbildning.

Vi dela departementschefens uppfattning, att gymnasierna principiellt böra vara statliga, men anse att härav bör följa att redan befintliga kommunala gymnasier snarast böra — om rimliga förutsättningar finnas för deras fortbestånd — förstatligas och att statliga gymnasier utan något kommunalt förstadium böra inrättas, där nyssnämnda förutsättningar föreligga.

Av denna principiella uppfattning följer att vi anse, att under den övergångstid, varunder kommunala gymnasier finnas, statsbidrag till dylika gymnasier böra utgå efter de av skolöverstyrelsen angivna grunderna, näm-

ligen med 78 % av de verkliga utgifterna för löner och arvoden åt rektor och lärare, däri inbegripet de särskilda lönetillägg, som av kommunen tillerkännas hos densamma anställda lektorer.

Om statsbidrag utgives enligt detta skolöverstyrelsens förslag, skulle kommunernas kostnader för de kommunala gymnasierna bliva något så när rimliga.

Ett bibehållande av det nuvarande statsbidragssystemet till de kommunala gymnasierna skulle däremot innebära, att kommunerna själva få svara för alla kostnader för hela gymnasieutbildningen för de tre eller fyra första årskullarna i kommunalt gymnasium, varefter statsbidrag lämnas med belopp, som vid nuvarande löneläge svarar mot omkring halva kostnaden för lärarlönerna.

Kostnaderna för statsbidrag enligt skolöverstyrelsens grunder för budgetåret 1952/53 hava av styrelsen uppskattats till omkring 2 050 000 kr. Eftersom beräkningen utförts på grundval av de år 1951 utgående lönerna och timarvodena, torde dock, som i propositionen framhållits, det angivna beloppet ej vara tillräckligt.

I det vi föreslå, att statsbidrag fr. o. m. budgetåret 1952/53 skall utgivas till kommunala gymnasier enligt de av skolöverstyrelsen angivna grunderna, utgå vi från att vederbörande utskott låter göra nödiga beräkningar rörande storleken av det anslag, som erfordras vid bifall till förslaget, och framlägger härav betingad hemställan.

Med hänvisning till det anförda hemställa vi,

att riksdagen ville besluta, att statsbidrag till kommunala gymnasier fr. o. m. budgetåret 1952/53 skall utgå enligt de av skolöverstyrelsen i förevarande proposition återgivna grunderna.

Stockholm den 2 april 1952.

Olof Andersson.

Erik Hagberg,
Malmö.

Ragnar Huss.

Jean Braconier.

Erik Adamsson.

Gösta Netzén.

Ruth Hellström.

Olof Nilsson,
Göteborg.

P. Hj. Fagerholm.

Carl Christenson,
Malmö.

Erik Strandh.